

УДК 94(4)

Леся Алексісець

ІСТОРІОГРАФІЧНІ ОЦІНКИ СУСПІЛЬНО-ПОЛІТИЧНОГО РОЗВИТКУ ПОЛЬЩІ В ПОСТСОЦІАЛІСТИЧНИЙ ПЕРІОД (1989–2001)

Проаналізовано становлення історіографії суспільно-політичних змін у Польщі після розпаду соціалістичної системи.

Ключові слова: Республіка Польща, історіографія, суспільно-політичний розвиток, інтеграція, європейські та євроатлантичні структури.

Історія внутрішньополітичного розвитку Польської держави упродовж 1980-х років – початку XXI ст. займає помітне місце в українській і зарубіжній історіографії. Становлення історіографії запропонованої наукової проблеми розпочалося одночасно із самими суспільно-політичними подіями у Польщі після розпаду соціалістичної системи й переходу країни від тоталітарного режиму до формування справжньої демократії. Значна кількість, в основному публіцистичних, видань з'явилася з-під пера безпосередніх учасників тих подій або відображає їхню діяльність. Чимало досліджень того часу, незважаючи на їхній однобокий підхід, виконано на фаховому рівні й зберігає значення і сьогодні. Вітчизняні дослідники створили значну за обсягом літературу з питань суспільно-політичного становлення й розвитку Республіки Польща у досліджуваний період [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7]. У запропонованій праці зроблено спробу дати історіографічні оцінки досліджень як українських, так і зарубіжних авторів історії внутрішньополітичного розвитку Польщі після розпаду соціалістичної системи. На думку авторки історіографію проблеми умовно можна поділити на такі групи: перша – наукові праці українських і зарубіжних дослідників загального характеру про суспільно-політичні зміни означеного періоду; друга – дослідження польських авторів щодо окремих аспектів даної теми; третя – наукові розвідки українських та російських науковців.

Тож насамперед виокремимо праці загального характеру та видання, що висвітлюють суспільно-політичні події у Польщі зазначеного періоду. Це роботи підруничкового жанру, в яких подано стислі нариси про Польщу новітнього часу, висвітлено найважливіші проблеми, загальні закономірності та специфічні особливості її державно-політичного розвитку, соціально-економічних змін, культури, основні напрямки зовнішньої політики, а також причини ліквідації авторитарних і тоталітарних структур влади, розглянуто актуальні питання, пов'язані зі становленням і розвитком польської державності в нових умовах [1; 2; 3; 4; 5; 6; 7; 8; 9]. Вивчення історії слов'янських народів, у т. ч. і польського, які відігравали і відіграють значну роль у всесвітній історії людства, є важливою ділянкою навчального процесу вишів України та зарубіжних країн.

До узагальнюючих праць можна віднести також фундаментальну роботу львівських істориків Л. Зашкільняка, М. Крикуна “Історія Польщі: Від найдавніших часів до наших днів” [10], яка є першим в українській історіографії синтезом історії Польщі, де зроблено на підставі фахового опрацювання багатьох нових джерел та інтерпретаційних здобутків світової наукової літератури комплексний аналіз цивілізаційного поступу людської спільноти на терені сучасної Польської Республіки, політичного розвитку, соціальних, економічних, культурних змін у різні історичні епохи, у т. ч. і новітню добу.

Значний науково-пізнавальний інтерес у контексті теми становлять колективні праці загального характеру російських науковців, зокрема: “Краткая история Польши” [11], “Очерки истории Народной Польши” [12], “Польша в XX веке. Очерки политической истории” [13]. Цінні загальні концептуальні установки відносно суспільно-політичного розвитку Республіки Польща після розпаду соціалістичної системи вміщено у книзі

“Центрально-Восточная Европа во второй половине XX века. Т. 3. Трансформация 90-х годов. – Ч. I–II” [14]. Перша частина роботи присвячена аналізу постсоціалістичної трансформації, переходу від адміністративно-командної до ринкової економіки, від авторитаризму до демократії і правової держави, пошуку союзників у світі в умовах нової геополітичної ситуації та глобалізаційних викликів. У монографії розглядаються причини, хід і далеко неоднозначні наслідки соціально-політичних перетворень у Польщі в означений період. У другій частині цієї праці показано перебіг революційних перебудов в економіці та політиці країн ЦСЄ, у т. ч. й в Польщі, проаналізовано успіхи і больові місця у трансформаційних реформах, подано політичні портрети багатьох державних діячів, що здійснили найбільший вплив на історію цих країн у постсоціалістичний період розвитку.

З числа узагальнюючих праць про соціально-політичні процеси історії новітнього часу Польщі виокремимо наукові доробки Я. Карпінського “Третя незалежність. Новітня історія Польщі” [15], В. Рошковського “Історія Польщі (1914–2001 рр.)” [16], А. Дудека “Політична історія Польщі (1989–2005 рр.)” [17], М. Тимовського, Я. Кеневича і Є. Хольцера “Історія Польщі” [18], А. Дибковської, М. і Я. Жарин “Історія Польщі з найдавніших часів до наших днів” [19], Г. Дильонгової “Історія Польщі 1795–1990 рр.” [20]. У цих синтетичних роботах висвітлюються найважливіші проблеми польської історії, у т. ч. й новітнього часу, розглядаються процеси, які привели до переходу від авторитаризму до політичного плюралізму і демократії. Оцінки історичних подій, явищ та фактів наводяться у зазначених виданнях з позицій новітнього їх бачення, сучасних основ розбудови методології. Стержневою ідеєю усіх цих праць є прагнення польського народу до утвердження національної державності, свободи й демократії, радикальних політичних та економічних перетворень, зміст яких полягає у демонтажі комуністичного режиму, що ототожнювався офіційною пропагандою із соціалізмом. Зауважимо, що вище вказані роботи польських науковців є результатом тривалої систематизації значного масиву фактологічного матеріалу, вивчення широкого кола історичних джерел, які були значною мірою невідомі широкому загалу, аналізу сучасних наукових розвідок, здійснених у польській історіографії.

Питання соціально-економічних і суспільно-політичних трансформацій у Польщі новітньої доби знайшли ґрунтовне й фахове висвітлення у деяких працях загального характеру зарубіжних учених. Зокрема великою популярністю у дослідників й широкої громадськості користуються аналітичні монографічні роботи відомих науковців польського походження Н. Дейвіса “Боже ігрище: Історія Польщі” [21] та П. Вандича “Ціна свободи: Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодення” [22], в яких автори за допомогою новітніх методологічних підходів аналізують суспільно-політичні реалії розвитку Польщі від найдавніших часів до сучасності, звертаючи особливу увагу на внутрішні суспільно-політичні зміни новітньої доби польської історії. Одночасно із цілісним висвітленням історичного минулого Польщі, Н. Дейвіс і П. Вандич дають відповіді на питання, що стосуються попередників та початків демократизації Польської держави упродовж кінця 80-х – 90-х років минулого століття.

Здобуття справжньої політичної незалежності привело до активізації розвитку польської історичної науки, її організаційного оформлення. З проголошенням нового курсу Польщі, ліквідацією цензури і надмірної політизації у засобах масової інформації та видавничій справі, підвищенням інтересу до вивчення модернізаційних процесів у країні розпочався якісно новий етап у польській історіографії. Множинність у свободі історичних шкіл та дослідницьких методів став звичним явищем для науковців. Зауважимо, що історики Польщі не ідеалізували політичний і соціально-економічний розвиток країни, намагалися критично й об'єктивно його оцінювати, аналізувати всю суперечливість діяльності уряду в нових історичних умовах. Зокрема, широким аналізом суспільно-політичного розвитку Польщі окресленого періоду позначені праці П. Байора [23], М. Кулеша [24], В. Томашевського [25], Я. Ковальчика [26], К. Хица, А. Василюка [27], М. Фальковської [28], Л. Валенси [29]. Загальною рисою означених праць є значне їх фактологічне наповнення, аналітична критичність та авторська неупередженість.

Після повалення у 1989 р. комуністичного режиму в Польщі опубліковано низку досліджень, присвячених проблемам конституційних основ суспільно-політичного ладу країни. У цьому зв'язку серед найвагоміших досліджень варто відзначити праці М. Каляса та А. Айненкеля [30; 31], в яких найбільш вичерпно й фахово простежено основні процеси створення Конституції Польської держави та здійснено аналіз базових нормативних положень Основного й відповідних конституційних законів РП.

Помітне місце в польській історіографії означеного часу займають питання нової політичної ситуації в країні, основних тенденцій та особливостей конфігурації суспільно-політичних сил у державотворчому процесі, проблеми демократії в політичному просторі Польщі. Цій тематиці присвячені роботи З. Клімашевського [32], М. Валецького [33], колективна праця польських науковців під редакцією К. Ковальчика “Партії і партійна система III РІП” [34], автори якої ґрунтовно аналізують важливі аспекти нормативно-правових основ інституалізації польської багатопартійної системи, питання формування політичних напрямків політикуму країни, еволюції виборчого законодавства та фінансування партій. Новосформована польська палітра партійно-політичного життя Польщі у кінці 1980-х років – початку XXI ст. стала важливою функціональною частиною представницько-парламентської системи. Ідейно-політичні течії, що розглядаються у вказаних працях, визначили розвиток суспільно-політичного життя Польщі у кінці 1980-х рр. – на початку XXI ст.

Серед досліджень польських авторів, що нас цікавить, чільне місце займають праці, присвячені інтеграції Польщі у структури НАТО і ЄС, переорієнтації її зовнішньої політики на користь західних інституцій. У цьому зв'язку варто виокремити роботи М. Венерської [35], С. Кожея [36], П. Лятовського [37], Ч. Мойшевича [38], Е. Поплавської [39], Г. Янковського [40]. Визначення основних етапів євроатлантичної та європейської інтеграції Польщі, їх особливостей та характерних рис є однією з цілей дослідницького пошуку науковців.

Комплексним дослідженням проблеми європейської інтеграції Польщі характеризується монографія колективу авторів “Переговори про членство: Польща на дорозі до Європейського Союзу” (за ред. А. Бегай) [41]. Відповідно до хронологічних рамок праці відносини Варшави з Брюсселем прослідковано упродовж 1988–2000 рр. Серйозного значення надано аналізу основних документів, підписаних сторонами в процесі реалізації інтеграції, а також динаміці інституалізації взаємин між ними. Автори книги аргументовано доводять, що членство Польщі в ЄС матиме однозначно позитивний вплив на її місце у міжнародній політиці, сприятиме економічному розвитку, соціальному благополуччю та безпеці країни.

Ґрунтовним аналізом проблем, які виникали перед Польщею в процесі долучення її до НАТО і ЄС, характеризуються праці таких польських дослідників, як: Б. Мельнік “Громадянство Європейського Союзу” [42], Р. Сухоцької “Європейська інтеграція в польській перспективі” [43], Р. Земби “Спільна закордонна політика і політика безпеки Європейського Союзу” [44]. Ці дослідження польських авторів мають для нас повчальне значення, оскільки Україна, задекларувавши прагнення вступу до ЄС, потребує звернення до вже наявного досвіду європейської інтеграції, польський зразок якого є для неї найбільш вдалим і прийнятним. Польський досвід євроатлантичної та європейської інтеграції становить собою значну практичну цінність, а тому потребує глибокого подальшого наукового вивчення та аналізу з метою можливого його використання, у тому числі й Україною.

У новітній польській історіографії значне місце займають роботи, присвячені вивченню польсько-українських відносин у контексті євроатлантичної та європейської інтеграції Польщі. Зважаючи на спільне історичне минуле та сучасні стратегічні взаємини Польської держави й України, цілком логічним є часте звернення польських дослідників до цього питання. У працях В. Гілла, Н. Гілла “Стосунки Польщі з Україною у 1989–1993 роках” [45], Б. Кішеля “Шляхи включення Польщі та України до загальноєвропейського процесу: проблеми і перспективи” [46] зазначене питання досліджено досить ґрунтовно. При цьому очевидно недостатніми для нас є хронологічні межі цих праць, верхні рамки яких обмежуються початком 90-х рр. ХХ ст.

Зауважимо, що із відновленням державної незалежності України, ліквідацією надмірної

ідеологізації в дослідженнях та поживавленні наукового інтересу до зарубіжних країн розпочався новий етап у розвитку української історичної науки, побудований за принципом єдності у різноманітті. Якісні зміни у вітчизняній історіографії упродовж доби Незалежності відкрили нові можливості для об'єктивного висвітлення новітньої історії Польщі, її основних періодів внутрішньо- і зовнішньополітичного розвитку. Переконливим свідченням цього є значний прогрес у сучасному становленні української полоністики. У цьому контексті заслуговують на увагу праці Г. Зеленько [47], О. Ревер [48], С. і О. Антонюків [49], І. Поліщука [50], В. Струтинського [51].

Проблеми суспільно-політичних змін у Польщі в означений період висвітлено також у публікаціях Н. Бокало і С. Трохимчука [52], А. Болкуна [53], В. Віца [54], В. Сіденка [55]. Втім, у вивченні новітньої історії Польщі в українській історичній науці є певний дисбаланс між кількістю праць за тематичною спрямованістю на користь дослідження проблематики українсько-польських взаємин та вступу Польщі до міжнародних структур. З-поміж робіт українських істориків у висвітленні цих проблем варто виділити дослідження Л. Алексієвець і В. Гевко [56], Д. Васильєва і Л. Чекаленко [57], Т. Герасимчук [58], В. Глібова і Д. Горуна [59], В. Моцока [60], О. Санжаревського [61], Н. Чорної [62; 63; 64]. З найновіших публікацій про соціально-політичні та економічні процеси у Польщі відзначимо статті О. Білянського [65; 66; 67] та Р. Стрільчука [68; 69; 70]. Зауважимо, що праці зазначених авторів підготовлені на широкій джерелознавчій базі й новітніх методологічних засадах, містять багатий конкретний фактологічний матеріал, складають добру основу для подальшого вивчення названих питань.

Аналізуючи сучасний стан української полоністики, маємо визнати, що, незважаючи на досягнення останніх років, проблеми новітньої суспільно-політичної історії Польщі, її державно-політичного розвитку перебувають на початковому етапі. На нашу думку, політичні реалії незалежної України, тенденції інтелектуального розвитку, що поступово утверджуються у посткомуністичних країнах, зобов'язують до перегляду усталених поглядів на тих, хто живе поряд, близько чи дещо далі, потребують розуміння внутрішнього соціально-економічного, політичного і духовного розвитку. Лише за цих умов можна розбудувати державні відносини на нових основах та нормалізувати міжособистісні стосунки. Це допоможе краще усвідомити власне місце на політичній карті Європи.

Певну цінність у контексті означеної проблеми становлять студії суспільно-політичних перетворень у сучасній Польщі дослідників Російської Федерації. Серед них – праці М. Бухаріна [71], О. Майорової [72], Б. Філіпова [73], Л. Ликошіної [74], С. Глінкіної [75], Л. Івашова [76] та ін. Значною мірою зазначені роботи російських авторів дають змогу детальніше розкрити етапи, структуру й основні напрямки внутрішньополітичного розвитку Польщі в нових історичних умовах, визначити її місце у системі міжнародних відносин доби. До речі, досі при розгляді ключових моментів новітньої історії Польщі у російській історіографії тривають дискусії, зокрема з питань перебігу і далеко неоднозначних наслідків соціально-економічних і політичних перетворень на її теренах й перспектив розвитку в єдиному європейському просторі та пошуку союзників і формування регіональних й субрегіональних угруповань у новій геополітичній ситуації у міжнародному житті. Хоча щодо сучасної російської історіографії, то в цілому можна констатувати, що погляд на багато проблем розвитку Польщі, її перспектив стає об'єктивнішим і обґрунтованішим. У той же час, у сферу вивчення вводяться теми, що перебували у затінку чи взагалі не розроблялися. Нові акценти помітні й у дослідженнях російсько-польських відносин у зазначений час, проблеми конституціоналізму й парламентаризму. Непересічним явищем співпраці російських і польських істориків стало проведення низки наукових конференцій та семінарів, присвячених міждержавним політичним взаєминам між Республікою Польщею і Російською Федерацією. Зрозуміло, що такий методологічний підхід і діалог учених двох країн сприяють поглибленому вивченню актуальних проблем сучасності.

Таким чином, проведений аналіз української і зарубіжної історіографії, переважно польської, свідчить, що, окрім значної кількості публікацій загального характеру, й деяких праць, здебільшого популярних, щодо питань внутрішньополітичного розвитку Польської

держави після розпаду соціалістичної системи й СРСР, його основних етапів, напрямків й змісту переходу від авторитаризму до демократії та формування громадянського суспільства, комплексних праць немає, особливо це стосується нашої вітчизняної історіографії. Позитивним у розвитку української історичної науки є те, що на сьогоднішній день зібрано достатню кількість матеріалу з вказаних проблем, на основі чого можна простежити хід подій, дії польської влади щодо розбудови національної державності у сучасну добу, основні тенденції й специфічні особливості. У цьому контексті – наукова важливість продовження дослідницької роботи для сучасної української полоністики і дальшого її становлення в умовах новітнього облаштування міжнародного життя.

Список використаних джерел

1. *Історія південних і західних слов'ян* / За ред. проф. В. А. Жебокрицького, проф. І. С. Дзюбка, доц. А. Ф. Кізченка, доц. І. М. Гранчака. – К.: Вид-во Київського університету, 1966. – 424 с. 2. *Історія південних і західних слов'ян* / За ред. проф. І. М. Гранчака, проф. А. Ф. Кізченка, доц. В. П. Чорнія. – К.: “Вища школа”, 1987. – 448 с. 3. *Черній А. І.* Історія південних і західних слов'ян. В 3-х частинах. Частина I, II, III (від найдавніших часів до кінця XX ст.) / А. І. Черній, В. А. Черній. – Рівненський інститут слов'янознавства Київського слов'янського університету. – Рівне, 1999. – 444 с. 4. *Яровий В. І.* Історія західних та південних слов'ян у XX ст. / Валерій Іванович Яровий. – К.: Вид-во “Либідь”, 1996. – 416 с. 5. *Яровий В.* Новітня історія Центральноєвропейських та Балканських країн. XX століття / В. І. Яровий. – К.: Генеза, 2005. – 816 с. 6. *Історія західних і південних слов'ян у XX століття* / За ред. Є. П. Пугача. – Харків, 1998. – 464 с. 7. *Історія Центрально-Східної Європи* / За ред. Л. Зашкільняка. – Львів, 2001. – 658 с. 8. *Історія южных и западных славян* / Под ред. Г. Ф. Матвеева и З. С. Ненашевой. – Т. 2. – М.: Изд-во Московского университета, 1998. – 271 с. 9. *Кріль М. М.* Історія країн Центрально-Східної Європи (кінець XX – початок XXI ст.) / М. М. Кріль. – К.: “Знання”, 2008. – 281 с. 10. *Зашкільняк Л. О.* Історія Польщі. Від найдавніших часів до наших днів / Л. О. Зашкільняк, М. Г. Крикун. – Львів: Львівський національний університет імені Івана Франка, 2002. – 752 с. 11. *Краткая история Польши.* – М.: Наука, 1993. – 528 с. 12. *Очерки истории Народной Польши.* – М., 1963. – 467 с. 13. *Польша в XX веке. Очерки политической истории.* – М., 2012. – 547 с. 14. *Центрально-Восточная Европа во второй половине XX века.* – Т. 3. Трансформация 90-х годов. – Ч. I. – М., 2002. – 512 с.; Ч. II. – М., 2002. – 647 с. 15. *Karpiński J.* Trzecia niepodległość. Najnowsza historia Polski / J. Karpiński. – Warszawa, 2001. – 345 s. 16. *Roszkowski W.* Historia Polski (1914–2001) / W. Roszkowski. – Warszawa, 2003. – 496 s. 17. *Dudek A.* Historia polityczna Polski (1989–2005) / A. Dudek. – Kraków: Wydawnictwo ARCANA, 2007. – 535 s. 18. *Тымовский М.* История Польши / М. Тымовский, Я. Кеневич, Е. Хольцер; [пер. с польск.]. – М.: Изд-во “Весь мир”, 2004. – 544 с. 19. *Дыбковская А.* История Польши с древнейших времен до наших дней / А. Дыбковская, М. Жарын, Я. Жарын; [под ред. А. Сухени-Грабовской]. – Варшава: Научное издательство ПВН, 1995. – 390 с. 20. *Дильонгова Г.* Історія Польщі 1795–1990 / Г. Дильонгова; [пер. з пол. М. Кірсенка]. – К.: Вид. Дім “Києво-Могилянська академія”, 2007. – 239 с. 21. *Дейвіс Н.* Боже ігрище: Історія Польщі / Норман Дейвіс; пер. з англ. П. Тарашук. – К.: Вид-во Соломії Павличко “Основи”, 2008. – 108 с. 22. *Вандич П.* Ціна свободи. Історія Центрально-Східної Європи від Середньовіччя до сьогодні / Пётр Вандич. – К.: Критика, 2004. – 464 с. 23. *Байор П.* Трансформації політичної системи Польщі: розвиток громадянського суспільства / П. Байор // Моделі політичної комунікації: політичні партії та громадянське суспільство / [Ю. Тищенко, П. Байор, М. Товт, С. Горобчишина]; Український незалежний центр політичних досліджень. – К.: Агенство “Україна”, 2010. – С. 32–65. 24. *Kulesza M.* Transformacja ustroju administracyjnego Polski (1990–2000) / M. Kulesza. – Режим доступу: <http://www.wuw.pl/księgarnia/tresci/studiainiuridica/38/388.pdf>. 25. *Tomaszewski W.* Ocena reformy administracji publicznej / W. Tomaszewski // Państwo-Rząd-Administracja. – Wrzesień, 1988. – № 7. – S. 6–7. 26. *Ковальчик Я.* Адміністративна реформа у Польщі в контексті інтеграції до Європейського Союзу / Я. Ковальчик // Узагальнення польського досвіду місцевого самоврядування та перспективи напрямки розвитку самоврядування в Україні // Збірник праць. – К.: Агенство “Україна”, 2001. – С. 21–28. 27. *Хиц К.* Суспільна трансформація і освітні реформи у сучасній Польщі. Освіта і підготовка польського суспільства до трансформації / К. Хиц, А. Василук // Економічний часопис–XXI. – 1999. – № 1. – Режим доступу: www.soskin.info/ca/1991/1/zmist.html. 28. *Falkowska M.* Społeczeństwo wobec reform / M. Falkowska // Druga fala polskich reform. – Warszawa: Instytut Spraw Publicznych, 1999. – S. 279–323. 29. *Wałęsa Ł.* Moja III RP / Łech Wałęsa. – Warszawa: Wydawnictwo Świat Książki, 2007. – 192 s. 30. *Konstytucje Polski.* Studia monograficzne z dziejów polskiego konstytucjonalizmu / Pog red. M. Kallasa. – Warszawa, 1990. – 347 s. 31. *Ajnenkiel A.* Konstytucje Polski w rozwoju dziejowym 1791–1997 / A. Ajnenkiel. – Warszawa, 2001. – 416 s. 32. *Klimaszewski Z. T.* Partie polityczne. Struktura Krajowa i Wojewódstwa Podlaskiego / Z. T. Klimaszewski. – Białystok: Wydawnictwo Libra, 2010. – 194 s. 33. *Валецький М.* Партійні організації в Польщі (1989–1999 pp.) / М. Валецький // “Часопис ПАРЛАМЕНТ”. – 2001. – № 5. – С. 46–49. 34. *Partie i system partyjny III RP* / [pod red. K. Kowalczyka]. – Toruń, 2011. – 547 s. 35. *Wenerska M. Z.* Kwestie polityki zagranicznej w okresie stowarzyszenia Polski z Unią Europejską / M. Z. Wenerska // Sprawy Międzynarodowe. – 1992. – № 2. – S. 105–122. 36. *Koziej S.* Polska strategia i polityka obronna w kontekście członkostwa w NATO / S. Koziej // Sprawy Międzynarodowe. – 1999. – №1. – S. 125–136. 37. *Latawski P.* Droga Polski do NATO – problemy i perspektywy. – P. Latawski. – Sprawy Międzynarodowe. – 1993. – №3. – S. 67–88. 38. *Mojsiewicz C.* Polska polityka zagraniczna / C. Mojsiewicz // Stosunki Międzynarodowe. – Wrocław: Alta 2, 1998. – S. 211–227. 39. *Popławska E.* Zasada subsydierności w traktatach z Maastricht i Amsterdamu / E. Popławska. – Warszawa, 2000. – 152 s. 40. *Jankowski Y.* Już wiemy jak i dlaczego: NATO przedstawiło wczoraj 26 państwom document, określający cele i zasady przyjmowania nowych członków z Europy Wschodniej / Y. Jankowski // Życie Warszawy. – 1996. – № 285. – S. 4. 41. *Negocjacje członkowskie: Polska na drodze do Unii Europejskiej* / A. Biegaj (red.). – Warszawa, 2000. – 126 s. 42. *Mielnik B.* Obywatelstwo Unii Europejskiej / B. Mielnik. – Wrocław, 2000. – 156 s. 43. *Suchocka R.* Integracja europejska w polskiej perspektywie / Renata Suchocka. – Poznań, 1998. – 203 s. 44. *Zięmba R.* Wspólna polityka zagraniczna i bezpieczeństwa Unii Europejskiej / R. Zięmba. – Warszawa, 2005. – 148 s. 45. *Yill W.* Stosunki Polski z Ukrainą w latach 1989–1993 / W. Yill, N. Yill. – Toruń, 2002. – 123 s. 46. *Kisiel B.* Drogi włączenia Polski i Ukrainy do procesu ogólnoeuropejskiego: problemy i perspektywy / B. Kisiel // “Polska i Ukraina w nowej Europie”. – Warszawa, 2005. – S. 5–18. 47. *Зеленько Г.* “Навздогінна модернізація”: досвід Польщі та України / Галина Зеленько. – К.: Критика, 2003. – 215 с. 48. *Ревер О.* Еволюція змісту конституції: польський досвід / О. Ревер // Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича: Збірник наукових праць. Серія: Правознавство. – Чернівці: Вид-во Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича, 2009. – Вип. 489. – С. 31–36. 49. *Антонюк С.* Політичні партії Польщі: особливості формування та розвитку (1989–2007 pp.) /

С. Антонюк, О. Антонюк // Історія. Філософія. – 2007. – № 5. – С. 30–39. 50. *Поліщук І.* Нелегкий польський шлях / І. Поліщук // Політика і час. – 2006. – № 6. – С. 37–48. 51. *Струтинський В.* Сучасні проблеми розвитку парламентаризму в країнах Центральної Європи (на прикладі Польщі) / В. Струтинський // Європа: ідеї та процеси: матеріали наукового симпозиуму / Буковинський політологічний центр, Бюро зі співробітництва в Україні Фонду Ф. Берта. – Чернівці: Прут, 1998. – С. 63–76. 52. *Бокало Н.* Проблеми і перспективи демократизації в країнах Центрально-Східної Європи (на прикладі Вишеградської четвірки) / Наталя Бокало, Степан Трохимчук. – Львів: Львівський національний університет ім. І. Франка, факультет міжнародних відносин, Інститут Польщі, 2000. – 132 с. 53. *Болкун А.* Польща: п'ять років після шокової терапії / Андрій Болкун // Політика і час. – 1994. – № 2. – С. 48–56. 54. *Виц В.* Трансформація політичної системи у Польщі 1989–1997 рр. (на шляху до громадянського суспільства) / В. Виц // Громадянське суспільство як здійснення свобод: центрально-східноєвропейський досвід: зб. наук. праць. – Львів, 1999. – С. 1997–2045. 55. *Сіденко В.* Економічне формування у країнах Центральної та Східної Європи / В. Сіденко // Економіка України. – 1998. – №12. – С. 60–68. 56. *Алексієв Л. М.* Україна і Польща: шляхи співробітництва (1991–2004 рр.) / Л. М. Алексієв, В. Р. Гевко. – Тернопіль: Редакційно-видавничий центр ТНПУ імені В. Гнатюка, 2009. – 153 с. 57. *Васильєв Д.* Українсько-польські відносини наприкінці ХХ ст. / Д. Васильєв, Л. Чекаленко // Нова політика. – 1998. – № 4. – С. 13–17. 58. *Герасимчук Т.* Україна – Польща: стратегічне партнерство / Т. Герасимчук // Наукові записки Тернопільського державного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Вип. 5. – Тернопіль: Вид-во ТДПУ, 2002. – С. 168–174. 59. *Глібов В.* Українсько-польські взаємини в пострадянський період / Віктор Глібов, Дмитро Горун // Політика і час. – 1997. – № 5–6. – С. 15–21. 60. *Моцок В. І.* Сучасні українсько-польські міждержавні відносини: політичний аспект: дис... канд. політ. наук: 23.00.02 / Моцок Віталій Іванович. – Чернівці, 2001. – 210 с. 61. *Санжаревський О.* НАТО і Польща: головні аспекти співробітництва у перехідний період / О. Санжаревський // Науковий вісник Волинського державного університету ім. Лесі Українки. Серія: Історія. – Вип. 3. – Луцьк, 1997. – С. 69–72. 62. *Чорна Н. М.* Інтеграція Польщі у Європейський Союз як результат реалізації її зовнішнього курсу / Н. М. Чорна // Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету ім. М. Коцюбинського. Вип. 9. Серія: Історія: Збірник наукових праць / за заг. ред. проф. П. С. Григорчука. – Вінниця, 2005. – С. 321–325. 63. *Чорна Н.* Інтеграція у НАТО як визначальна ціль зовнішньої політики Польщі у 90-х рр. ХХ ст. / Наталя Чорна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2006. – Вип. 1. – С. 207–211. 64. *Чорна Н.* Історичні передумови інтеграції Польщі у євроатлантичні та європейські структури / Наталя Чорна // Наукові записки Тернопільського національного педагогічного університету ім. В. Гнатюка. Серія: Історія / за заг. ред. проф. М. М. Алексієвця. – Тернопіль, 2006. – Вип. 3. – С. 182–190. 65. *Білянський О. В.* Особливості та основні тенденції становлення багатопартійної системи в Польщі (1989–1999 рр.) / О. В. Білянський // Україна–Європа–Світ. – Вип. 4: Міжнародний збірник наукових праць. Серія: Історія, міжнародні відносини / Гол. ред. Л. М. Алексієвця. – Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2010. – С. 292–300. 66. *Білянський О. В.* Особливості суспільно-політичного розвитку Польщі (1991–2005 рр.) / О. В. Білянський // Актуальні проблеми вітчизняної та всесвітньої історії: Рівненський державний гуманітарний університет. Збірник наукових праць. Вип. 20. – Рівне: РДГУ, 2010. – С. 182–185. 67. *Білянський О. В.* Президентські вибори у Республіці Польща 1995 р.: політичний та соціальний аспекти / О. В. Білянський // Університет. – 2011. – №6. – С. 111–117. 68. *Стрільчук Р.* Польща і європейська інтеграція / Р. Стрільчук // Науковий вісник ВДУ. Журнал Волинського державного університету ім. Лесі Українки. – Історичні науки. – Вип. 5. – Луцьк: Вежа, 1999. – С. 112–114. 69. *Стрільчук Р.* Становлення і розвиток польсько-українських економічних відносин у 1989–1993 роках / Ростислав Стрільчук // Буковинський журнал. – 2003. – № 2. – С. 228–240. 70. *Стрільчук Р.* Реінтеграція Польщі у світові та євроатлантичні структури (1989–1993) / Р. Стрільчук // Науковий вісник Чернівецького національного університету ім. Ю. Федьковича. – Вип. 173–174. – Чернівці: Рута, 2003. – С. 183–195. 71. *Бухарин Н.* Внутренние факторы польской революции 1989 г. / Н. Бухарин // Революции 1989 года в странах Центральной (Восточной) Европы: взгляд через десятилетие / Отв. ред. Г. Н. Севостьянов. – М.: Наука, 2001. – С. 119–131. 72. *Майорова О. Н.* Польша 80-х годов: поиск пути к компромиссу // Революции 1989 г. в странах Центральной (Восточной) Европы: взгляд через десятилетие / Отв. ред. Г. Н. Севостьянов. – М.: Наука, 2001. – С. 99–113. 73. *Филиппов Б.* Польша в поисках выхода из кризиса / Б. Филиппов // Мировая экономика и международные отношения. – 1990. – № 3. – С. 49–64. 74. *Лыкошина Л.* Специфика состояния польского общественного сознания и революции 1989 г. / Л. Лыкошина // Революции 1989 г. в странах Центральной (Восточной) Европы: взгляд через десятилетие / Отв. ред. Г. Н. Севостьянов. – М.: Наука, 2001. – С. 113–119. 75. *Глинкина С.* Центрально-Восточная Европа на пути в Евросоюз / С. Глинкина // Новая и новейшая история. – 2007. – № 3. – С. 46–65. 76. *Ивашов Л.* Трансформация НАТО: действительность или видимость? / Л. Иванов // Новая и новейшая история. – 2009. – № 1. – С. 10–20.

Леся Алексієвеч

ИСТОРИОГРАФИЧЕСКИЕ ОЦЕНКИ ОБЩЕСТВЕННО-ПОЛИТИЧЕСКОГО РАЗВИТИЯ ПОЛЬШИ В ПОСТСОЦИАЛИСТИЧЕСКИЙ ПЕРИОД (1989–2001)

Проанализировано становление историографии общественно-политических изменений в Польше после распада социалистической системы.

Ключевые слова: Республика Польша, историография, общественно-политическое развитие, интеграция, европейские и евроатлантические структуры.

Lesya Alexiyevets

HISTORIOGRAPHICAL EVALUATIONS OF THE SOCIAL-AND-POLITICAL DEVELOPMENT OF POLAND IN THE POSTSOCIALISTIC PERIOD (1989–2001)

The author analyses the formation of the historiography of social-and-political changes in Poland after the socialistic system destruction.

Key words: Republic of Poland, historiography, social-and-political development, integration, European and Euro-Atlantic structures.